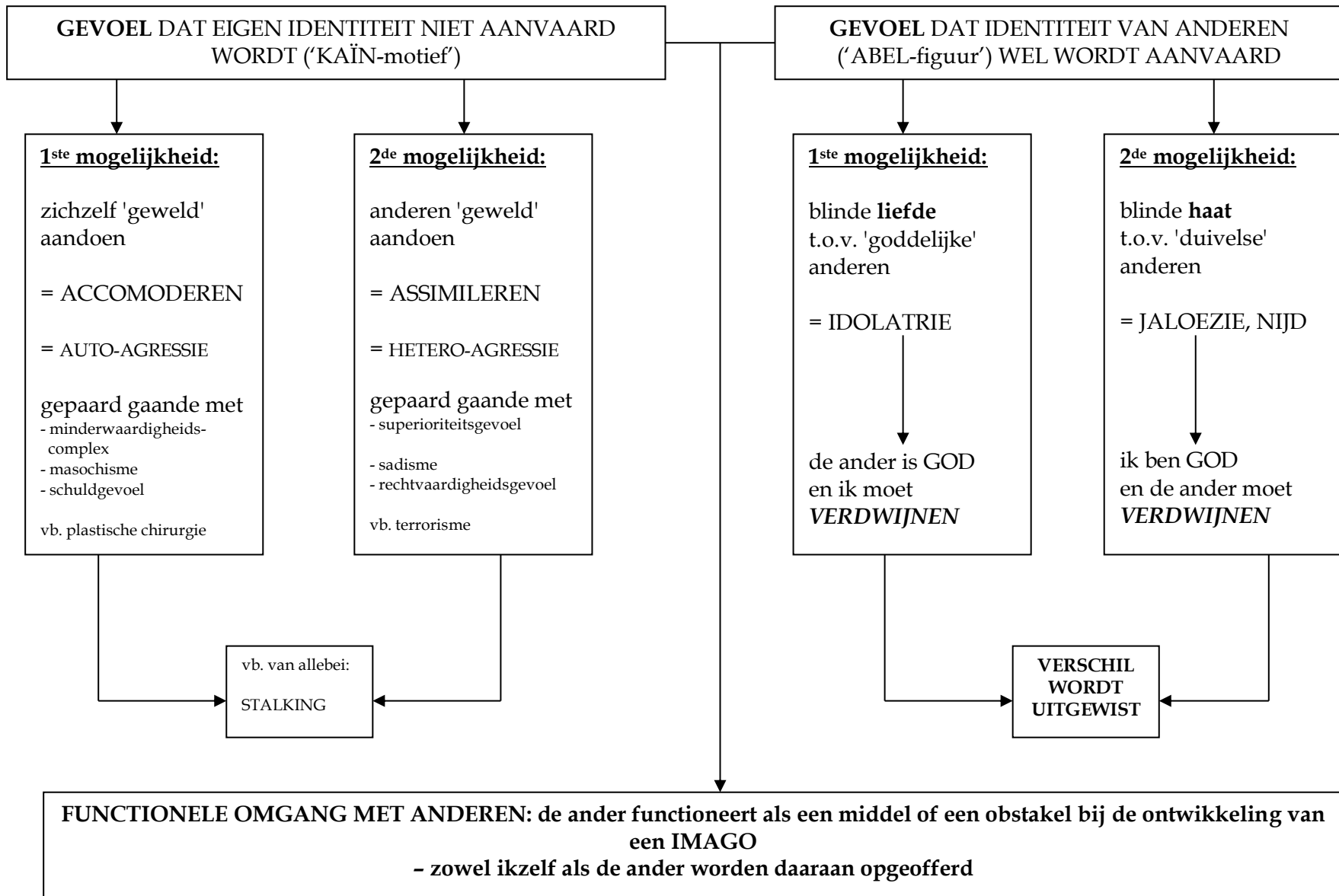

LIEFDESRELATIES TEN DODE - VAN 'EROS' (VERLANGEN NAAR ERKENNING) NAAR 'THANATOS' ('DOOD' - 'VERSTIKKING')
2 mogelijke destructieve reacties bij de confrontatie met het verschil tussen zichzelf en anderen

Bijkomende uitleg:

De linkerhelft van het schema gaat over de manieren waarop de mens zich tot zichzelf kan verhouden als hij onvoldoende het gevoel heeft dat hij wordt bemind. Daarbij moet opgemerkt worden dat iemand wel degelijk aandacht, erkenning en liefde kan krijgen zonder dat altijd zelf te voelen.

In ieder geval: wie zichzelf niet bemind weet, kan moeilijk zichzelf aanvaarden, en zal óf een laag, óf een hoog zelfbeeld ontwikkelen – en vaak een combinatie van beide: een trots superioriteitsgevoel is dan een compensatie van onzekerheid en een minderwaardigheidscomplex; omgekeerd is faalangst de keerzijde van een ongezond perfectionisme – het is de angst om geconfronteerd te worden met de realiteit van de eigen imperfecties en tekortkomingen.

De rechterhelft van het schema gaat over de manieren waarop iemand met een onrealistisch zelfbeeld zich tot anderen kan verhouden.

DE EERSTE MOGELIJKHEID: iemand met een laag zelfbeeld zal de neiging hebben om zichzelf de schuld te geven van het feit dat hij schijnbaar geen erkenning geniet van anderen. Hij zal aspecten van zichzelf opofferen om een imago te creëren waarmee hij erkenning denkt te krijgen van anderen (die al te hoog, al te ‘goddelijk’ worden ingeschat).

Merk op: die ‘goddelijke’ anderen worden gebruikt, als een *middel*, om het verlangen naar erkenning te bevredigen. Wie een laag zelfbeeld heeft, is in dit opzicht eigenlijk niet geïnteresseerd in die anderen. Hij is slechts geïnteresseerd in anderen *in de mate dat* ze het verlangen naar erkenning bevredigen. Daarnaast gaan die anderen ook geen relatie aan met de naar erkenning hunkerende persoon zelf, maar met een imago.

De persoon die zichzelf modelleert naar een imago dat erkenning moet opleveren, wordt dus uiteindelijk niet erkend om wie hij is. De evangeliën verwoorden deze paradox zeer scherp: *Wie zijn leven wil redden, zal het verliezen... Wat heeft een mens eraan als hij de hele wereld wint, maar zichzelf verliest of schaadt?*

Daarenboven: wie zichzelf wegcijfert om aan de veronderstelde eisen van een ander te voldoen, wist ook het verschil uit tussen zichzelf en de ander; en daardoor wordt de relatie feitelijk tenietgedaan – een relatie veronderstelt twee mensen die van elkaar verschillen. Er is dan misschien wel ‘vrede’ en ‘harmonie’, maar dat gaat ten koste van het *offer* aan een imago dat bevestigd moet

worden. Gezonde relaties leven van vruchtbare verschillen die onvermijdelijk spanningen teweegbrengen. Een huis waarin conflicten per definitie onmogelijk schijnen, kan geen echte 'thuis' zijn. Thuis zouden mensen zichzelf moeten kunnen zijn, en hun eigen mening en persoonlijkheid moeten kunnen uiten, die onvermijdelijk vroeg of laat zal botsen met die van de andere huisgenoten. Jezus weet dat 'vrede' al te vaak gebouwd wordt op 'offers' van bepaalde mensen aan de eisen van 'de machthebbers' – al was het maar een pater familias. Vandaar dat hij het volgende zegt:

Denk niet dat ik gekomen ben om op aarde vrede te brengen. Ik ben niet gekomen om vrede te brengen, maar het zwaard. Want ik kom een wig drijven tussen een man en zijn vader, tussen een dochter en haar moeder en tussen een schoondochter en haar schoonmoeder; de vijanden van de mensen zijn hun eigen huisgenoten!

Let wel: Jezus pleit hier niet voor gewelddadige conflicten, wel voor de mogelijkheid om onvermijdelijke spanningen en conflicten op een vruchtbare wijze aan de oppervlakte te laten komen. Dat Jezus niet voor geweld pleit, blijkt verderop in het evangelie. Op het moment van zijn arrestatie grijpt een van Jezus' leerlingen letterlijk naar het zwaard. Daarop zegt Jezus: *Steek je zwaard terug op zijn plaats. Want wie naar het zwaard grijpt, zal door het zwaard omkomen.*

DE TWEDE MOGELIJKHEID: iemand met een hoog zelfbeeld – al dan niet ter compensatie van een aangevoelde onderdrukking – zal de neiging hebben om erkenning van anderen af te dwingen, en niet kunnen verdragen dat zijn omgeving 'anders' is dan gedroomd en gewenst. Ook deze dynamiek is tragisch: hoe meer iemand respect probeert af te dwingen via terreur, hoe minder hij zal gerespecteerd worden. Afgedwongen respect, is geen echt respect. Als anderen jou respecteren omdat ze angst hebben dat je ze anders gaat straffen, of als anderen jou respecteren in ruil voor een beloning, respecteren ze jou niet omwille van jezelf. Ook hier geldt de paradox waarop de evangeliën wijzen: *Wie zijn leven wil redden, zal het verliezen... Wat heeft een mens eraan als hij de hele wereld wint, maar zichzelf verliest of schaadt?*

VAN DOOD NAAR LEVEN: DE LIEFDE VAN DE AGAPÈ

Zoals onder andere René Girard zou zeggen: onze *mimetische* (d.i. imitatieve, nabootsende) capaciteiten stellen ons in staat om ons verregaand in te beelden wat anderen verwachten. We kunnen ons in de positie van anderen verplaatsen omdat we kunnen *doen alsof* we iemand anders zijn – we kunnen anderen *nadoen* of *nabootsen*. Dit kan positief en negatief zijn. Soms zullen we al te zeer wakker liggen van wat anderen verwachten en een al te ongezond verlangen naar erkenning ontwikkelen. Daar worden we dan niet alleen zelf het slachtoffer van – omdat we onszelf niet meer aanvaarden –, maar ook vaak anderen. Wie ziet dat iemand gepest wordt, medelijden heeft voor de gepeste, maar zelf het risico niet wil lopen om gepest te worden, zal *doen alsof* hij niet met de gepeste gelieerd is. Het is het verhaal van Petrus en de andere apostelen op het moment dat Jezus gearresteerd wordt: in plaats van het voor Jezus op te nemen, kiezen de leerlingen voor een sociaal aanvaardbaar imago, en verloochenen ze Jezus. Zoals Kaïn uit het bekende Bijbelverhaal zich al te zeer liet leiden door zijn verlangen naar erkenning, daardoor jaloers werd op zijn broer Abel en die vermoordde, laten ook de apostelen zich leiden door hun verlangen om erkenning te genieten van de mensen die Jezus hebben gearresteerd. Daardoor worden de apostelen (de ‘Kaïn-figuren’ in dit geval) medeplichtig aan de moord op Jezus (de ‘Abel-figuur’ in deze situatie).

Het is het verlangen naar sociale erkenning, naar sociaal prestige, onze trots die – als ze niet geïntegreerd wordt in een bekommernis om de ander als ander (wat het christelijk verhaal de liefde van de *agapè* noemt) – telkens weer menselijke relaties onmogelijk maakt, en die vaak ook letterlijk offers eist. Het is de *erfzonde*: wie zichzelf niet kan beminnen omdat hij zich onvoldoende bemind weet, kan ook moeilijk anderen beminnen – die daardoor op hun beurt moeite zullen hebben om zichzelf te aanvaarden, en minder in staat zullen zijn om anderen te beminnen, etc.

Het christelijk verhaal beweert dat in Jezus van Nazaret op een eigen (hoewel niet exclusieve) wijze de liefde wordt aangeboden van een wezen dat niet getekend is door de erfzonde. Omdat wij sterfelijk zijn, hebben we de neiging om ‘gewicht’ te geven aan ons leven door belang te hechten aan zaken die ‘in onze wereld’ belangrijk geacht worden. We zullen dan soms al te zeer de neiging hebben om te kiezen voor ‘status’. Op die manier proberen we te leven met ‘de ondraaglijke lichtheid van het bestaan’ (naar Milan Kundera).

Alleen een wezen dat vrij is van de dood – de ‘Eeuwige’ – kan een wezen zijn dat ten volle liefheeft (zonder bijbedoelingen, zonder ‘een beloning’ in de plaats te moeten krijgen). Het verhaal over de verrijzenis van Jezus is in feite het verhaal over de mens (ieder van ons) die als ‘Kaïn’ een tweede kans krijgt.

De verrijzenis van Jezus betekent dat de 'Abel-figuur' niet langer dood is. De apostelen (de 'Kaïn-figuren') ervaren bovendien dat Jezus (hun 'Abel-figuur' in dit concrete geval) hun zonden niet aanrekent. Jezus zou de fouten die ze begaan hebben op een verpletterende, wraakzuchtige wijze tegen hen kunnen gebruiken. Dat doet hij echter niet. Datgene waarin ze gefaald hebben, waarin ze geknakt zijn, gebruikt hij niet om hen te breken. Over Jezus wordt inderdaad gezegd: *Het geknakte riet zal hij niet breken, en een smeulende pit zal hij niet doven, tot hij het recht laat zegevieren.* De verrijzenis van Jezus wordt door de apostelen dan ook als een *genade*, een *vergeving van zonden* ervaren. Het stelt hen in staat om zich niet langer te verbergen achter een imago (wat ze wel zouden doen als ze een onherroepelijke straf vrezen, en zichzelf trachten goed te praten, eventueel door de verantwoordelijkheid voor hun eigen fouten bij anderen te leggen!!!); het stelt hen in staat om van een 'doods' en 'verstikkend' leven over te gaan naar een 'waarachtig' en 'vrij' leven. De verrijzenis van Jezus maakt de 'verrijzenis' van de apostelen mogelijk. Met de apostelen gebeurt hetzelfde als met de jongste zoon in Jezus' parabel van de verloren zoon. Daar zegt de vergevende vader over zijn jongste zoon: *Mijn zoon was dood en is weer levend geworden.* Precies omdat Jezus hen de ruimte biedt om hun fouten te erkennen, zijn ze in staat om zichzelf te aanvaarden, en zijn ze ook in staat om verantwoordelijkheid op te nemen voor hun fouten. Jezus brengt bij hen eenzelfde dynamiek op gang als bij een overspelige vrouw die hij oproept: *Ik veroordeel u niet. Ga en zondig voortaan niet meer...*

Precies omdat de apostelen zich door de verrijzenis van Jezus op een onnavolgbare wijze bemind weten, zijn ze beter in staat om ook anderen te beminnen, waardoor die op hun beurt beter in staat zijn om anderen te beminnen, etc. Deze dynamiek, deze 'spirit', deze '(Heilige) Geest' kan verhinderen dat 'Kaïn' nog langer de moordenaar of uitstoter is van 'Abel'. Een Kaïn die zich bemind weet, zal zijn broeder niet haten, en zal God - liefde - kennen. De eerste brief van Johannes is veelzeggend in dit verband. Twee citaten.

*Geliefden, laten wij elkaar liefhebben, want de liefde komt van God. Iedereen die liefheeft is uit God geboren, en kent God. **De mens zonder liefde kent God niet, want God is liefde.***

*Dit is de boodschap die u vanaf het begin gehoord hebt: dat wij elkaar moeten liefhebben. Wij mogen niet zijn zoals Kaïn, die een kind van de boze was en zijn broer vermoordde. En waarom vermoordde hij hem? Omdat zijn eigen daden slecht waren en die van zijn broer goed. Broeders en zusters, wees niet verwonderd als de wereld u haat. **Wij zijn overgegaan van de dood naar het leven; wij weten het, omdat wij onze broeders liefhebben.** De mens zonder liefde is nog in het gebied van de dood. Ieder die zijn broeder haat, is een moordenaar, en u weet dat een moordenaar het eeuwig leven niet blijvend in zich heeft. Wat liefde is, hebben wij geleerd van Jezus: Hij heeft zijn leven voor ons gegeven.*

De voltooiing van de liefdesdynamiek vanuit Jezus van Nazaret betekent de redding van de wereld. Vandaar dat deze Jezus 'Messias' en 'Christus' wordt genoemd. Hij wordt door christenen beschouwd als 'Redder' van de mensheid. Alleen blijft onze wereld onvoltooid (het is niet omdat 'Kaïn' een tweede kans krijgt dat hij ze ook altijd grijpt). Christenen geloven dat er een dimensie is ("niet van deze wereld") waarin een gebroken mensheid niettemin verzoend kan geraken, en waarin God – die Liefde (Agapè) is – "alles in allen" zal zijn.

Doorheen de evangeliën en de tradities die eraan ontspruiten, kunnen we – volgens het christelijk verhaal – nu al de persoonlijkheid van Jezus, de Christus, gewaarworden (zie bijvoorbeeld Albert Einstein hierover: "As a child I received instruction both in the Bible and in the Talmud. I am a Jew, but I am enthralled by the luminous figure of the Nazarene... No one can read the Gospels without feeling the actual presence of Jesus. His personality pulsates in every word..." - *Saturday Evening Post*, 26 oktober 1929). Dat betekent dat we nu reeds onszelf kunnen bekijken door de ogen van Hij die ons aanvaardt zoals we zijn, zodat we op een liefdevolle, niet hooghartige noch onzekere wijze naar de wereld kunnen toestappen – zelfs als die wereld ons aanvankelijk schijnt uit te spuwen.

Dit verhaal illustreert de dynamiek van de navolging van Christus (terecht stellen de evangeliën in dit verband: *Wie zijn leven verliest omwille van Mij [Jezus] zal het redden...*) op schitterende wijze: <http://erikbuys.wordpress.com/2013/05/07/powerfully-vulnerable/> Het illustreert al meteen dat de genadige tegenwoordigheid van de liefde van Christus niet noodzakelijkerwijs gebonden is aan contexten waarin zijn naam expliciet beleden wordt (soms zelfs integendeel!).

Woorden uit een gebed dat toegeschreven wordt aan Franciscus van Assisi, vormen een passende samenvatting van de uitdaging die het christelijk verhaal aan de mensheid stelt:

Zorg ervoor dat ik er niet naar streef om bemind te worden, maar dat ik ernaar streef om te beminnen...

- Erik Buys